

Мирко Демић

ЛИТЕРАРНИ ЛАПОТ

(Покушај анализе овогодишњег гласања за књижевну награду МЕША СЕЛИМОВИЋ, са (за)певањем и пуцањем (од смеха))

I

Знам да је писање марафон а не сиринџерска сјаза: ко жели успјех на брзину, можда ће га и поспити, али најкрајко. После је ће бити тежак и себи и другима. Писање није езибиционизам, већ озбиљан разговор са собом, због себе и због других. Диван, ипак тежак посао, ако је задовољење истинске унутрашње потребе; права праједија, ако се почиње с намјером да донесе славу...

Меша Селимовић

Ако је, по Селимовићу, писање немилосрдан посао, онда ваљда - и писање о појавама у вези са тим истим писањем треба бити још немилосрдније и искреније. Па, онда кренимо, макар нигде не стигли. Макар на крају завапили: *иде ја појреших, ти продужи!*

Више од двадесет година, негде на небесима, Меша Селимовић се *горко смије невјеројатним деформацијама људи*, а ја бих додао - и деформацијама књижевних награда. Поготово ако је реч о награди која носи његово, ни криво ни дужно, часно име. На страну парадокс да награди са његовим именом треба накнадно појашњење како је реч о *ушакмици за ласкаву шишулу најбоље књије на српском језику*. Не би требало пренебрегнути податак да у овој нашој (малој) књижевној бари постоји још неколико награда (што је, свеједно, мало спрам оволиког броја нас, крокодила) *за најбољу књију*.

Код нас је дубоко укорееена стара олимпијска девиза о важности учествовања у колективним ритуалима, па и у додељивању награда. Стоички се подноси мука гласања и могућност да се буде (и не буде) изгласан, али се још стоичкије *рибарски ириовара* и гунђа поводом награда.

Било је и раније амандмана на концепт (без концепта) ове награде (неки од њихових подносилаца чак су активни учесници овог критичарског легиона), али ова *ласкава* и *ипресийжна* награда постаје карикатура, упркос самохвали наградодаваца да иза ње стоји *највећи и најрејрезентативнији жири, не само на овим ипосијорима*.

Евидентно је одсуство слуха за многе добронамерне примедбе дате оснивачима многих, па и ове награде. У свом дводеценијском постојању оснивачи истрајавају - у намери да ништа суштински не треба мењати.

Можда захваљујући баш том одсуству слуха, онедавно се у региону (Босна и Херцеговина) додељује награда са истим именом (*Меша Селимовић*), која својом озбиљношћу и ширином далеко превазилази ову о којој је реч.

Састављањем жирија од *49 исијакнутиих књижевних критичара, итеоретичара и књижевних исијоричара, Вечерње новости* обнављају давно изгубљену наду да се *велика доза објективности* постиже простим збрајањем гласова *критичара најразличитијих естетских ойредељења, заговорника сасвим ойречних мерила*.

Неопрезно се помиње тежња додељивача награде, да својим избором чланова овог монстр-жирија, пружа допринос децентрализацији културе. Међутим, кад се боље погледа, од декларативне тежње ка децентрализацији - нема ништа; од укупно 49 чланова - њих 24 су из Београда, 12 из Новог Сада, док су преостали придодати као украс, односно - мирођије свеопштој папазјанији.

Помињањем гласања жирија као *уијакмице* и *надмеињања*, препознаје се јасна намера новинске куће и *дневної листиа с највећим иииражом* да се и од овог догађаја направи сапуница са мелодрамским епилогом, која ће из дана у дан забављати читалачки пук, писце држати на врелој жеравици, а критичаре у слатком осећању важности и моћи.

Драматуршки врхунац достигнут је саопштењем да је операцијом збрајања добијен не један, већ - два победника. Четрдесет девет еминентних критичара, заједно са читаоцима новина, били су изложени *слаијким мукама* и бројним нагађањима (непознато је да ли су се у овај случај укључиле овдашње кладионице). Победници су добили по 14 гласова (што новинару *Вечерњих новости* није сметало да окарактерисхе као *иријумф*). Такав *иријумф* сам по себи говори о каквом се жирију и о каквом се гласању ради.

Одсуством било каквог консензуса, у симболичкој равни значило је да ће двојица писаца *поделити* ону скулптуру са Селимовићевим ликом на двоје (са новцем и повељом је лакше), као при ломљењу славског колача и јектенијем 49 свештеника. Или још горе, да се преко тог преломљеног колача над великим писцем више од двадесет година врши литерарни лапот.

II

Не мислим да пишем њамфлеј, јер увијек желим да разумијем људе без обзира какви су.

Меша Селимовић

“Писцу нису потребне никакве награде. Оне су можда корисне његовом дјелу, јер повећавају интерес за њега“, каже у једном разговору Селимовић. Али, кад већ награде постоје (макар и као социјална категорија), онда не би било згорег да се преко њих што мање манипулише писцима, књигама, јавношћу, а понајвише именима које те награде носе.

Кад разговарате са учесницима ове сапунице, сви признају њену мањкавост, непрецизност и манипулативност у додељивању награде. Али, нико од њих не поставља сасвим логично питање сврсисходности свог учешћа у њему.

Критичари се осећају почашћеним. Лепо је што их се неко сетио, па макар једном годишње. Ипак, тиражне су то новине; лепо је кад им фотографија изађе у њима. То им је јединствена прилика да направе неколико концесија пријатељима, похвале кућу у којој раде, помену књиге које сâми потписују као уредници (други, опет, то не без жаљења избегавају и, у свом осећању поштења и одговорности, испадају још смешнији), уврсте међу одабране дело свог професора или ментора, сочиненије свог колеге са посла или из редакције, уредника у издавачкој кући или у часопису, а нађе се место и за којег мученог и запостављеног *земљака*. Боже мој - живи смо људи!

Отуда је овако састављен еминентан критичарски скуп - гласајући за пет, а бирајући једнога - предложио седамдесет пет књига и нешто мање аутора, што мора да сведочи или о ширини њихових интересовања или богатства српске књижевности, или, што је мање вероватно, о уједначености квалитета књига из прошлогодишње продукције. Зато је две недеље вођена мртва трка (на општу радост, између осталих, студентске групе Филозофског факултета у Бања Луци и њихове професорице), а победник се није могао добити ни после пажљивог прегледања фото-финиша.

Вечерње новостии имају илузију да се кредибилитет награде и жирија добија тако што их тај исти жири много не кошта. Ако већ претендују да своју награду, уз име великог писца, наслове и наградом за *најбољу књију*, онда је логично да чланове највећег жирија *на овим њросџорима* снабдевају књигама током читаве године. Овако, испада да критичари гласају за оне књиге које су сами купили или добили на различите начине, књиге које су прочитали, а није редак случај и за оне које - још нису стигли да читају.

Тешко је објашњиво правило по којем се победник добија простим збрајањем гласова, а критичарима се оставља на вољу да *изабери (до) њеџ најбољих књија*, па имамо парадокс да се некимачини како само две књиге завређују то *ласкаво њризнање*, док већина *изабире* пет књига и неутешно се вајка што у свој избор не могу да уврсте бар још толико *најбољих*.

Чак ни једином чврстом правилу критичари не одолевају, (по коме исти аутор не може да добије награду два пута, као да се бира најбољи аутор, а не - књига), па свеједно помињу и такве писце и њихове књиге, како по брачној, тако и по поетичкој линији.

Не треба гајити наду да су писци у овом случају невини. Упркос Селимовићевом наивном уверењу да је *далека звијезда у бескрају свемира мање усамљена неџ њисац за својим њисаћим сџолом*. Поготово су наивне његове тврдње да је *свака њомоћ са сџране само илузија, или шџеџно њоџчињавање*. Тако могу да размишљају класици, мртви класици - поготово али, ми смо, забога, још - живи!

Постоје бројне поделе међу писцима; од оне којем удружењу књижевника припадају, којим поетикама нагињу, којим (завичајним или *џеновим*) клубовима или клановима инклинирају, држе ли до свог постмодернистичког или традиционалистичког образа, сматрају ли их за патриоте или издајнике, осећају ли се као апатриди или кољеновићи, све до поделе на оне који *раде на њерену* и оне који верују у сито и решето времена, односно оне који аргатују на својој земаљској слави и оне који ту славу спокојно очекују у загробном животу.

Бројне нијансе и варијетети писаца и критичара могу да се уоче кроз анализу овогодишњег гласања *еминенџноџ* жирија. Препознају се писци који не обитавају у својим кулама од слоноваче, већ шиљу 49 својих ситних књига на 49 крупних адреса; пишу богате и громопуцателне посвете; у вечерњим часовима позивају критичаре на телефоне, распитују се за њихово јуначко здравље и здравље њихових укућана; никад наравно не заборављајући да, успут, скрушено и на граници муцања, приупитају да ли је дотични критичар, можда, прочитао његову (дабоме - досад најбољу) књигу, која му је послата *још ономад*; ако је грешком поште или поштара није добио, он ће је овај час, експресно послати, те се скрушено нада и верује да ће Његово

Величанство Критичар послато Дело ишчитати *на ваљан и крајње професионалан начин...*

III

Криџика је за мене неразумљив ѿсао из два разлоја. Са књижевним дјелом се можемо иденџификовати или не иденџификовати. Ако се иденџификујемо, онда не можемо бити критични. Ако се не иденџификујемо, не можемо га разумјети. Мислим, ипак, да је криџика једино моћна као разумијевање и љубав. Зато ми се чини да је критичарски ѿсао ѿнекад ѿраџчан.

Меша Селимовић

Као и до сада, испоставило се да и овогодишња критичарска процесџа васколиком читатељству не пружа задовољство простим набрајањем својих фаворита, већ то чини прилажући своја (о)правдавања за (не)учињено дело.

У критичарским нотама препознајемо дубоке слојеве интуиџе, елоквенџе, али и - егзибиџе. Од тога како се (не) треба писати, до неизбежног - како се (не) гласа.

А колико наручилац критичарског посла уважава своје критичарске најамнике, посведочиће вам већина њих, јер се њихова критичарска образложења крате и касапе (лекторске и коректорске алкавости да не помињемо), додатно их излажући руглу и порузи.

Кренимо редом. По уобичајеној цени новина добијамо лекџу из учтивости и присуствујемо демонстраџи лепих манира. Критичари (уједно и потенцијални славодобитници) узајамно се ословаљавају са *ја шеби сердаре, а ти мени - војводи!* Јасно се разазнаје и пригушени вапај у форми оног Арсеновог стиха - *не дај се, генерацијо!*

Такође, сваке године изнова, из прве руке, сазнајемо како се *нараџа враћа*, да се *обнавља историјски дискурс*, што ће рећи да нам је *ѿрозни рукопис виџалан*, а поетски - још виталнији. Из године у годину присуствујемо истој дијагнози: *женска исѿраживања дубоке инџиме* и *мушки излеџи у историју*. Ништа се ту не може учинити: једни нам писци пишу *еџски расѿричано*, други - *минималистџички*, први *реконструџу живоџи*, док се други служе *кинематографским сџилом*.

Сазнајемо да није довољно да пишемо добре књиге, већ уз то, оне морају да буду и - *храбре!* Неки критичари су се дрзнули да гласају уз длаку чаршији, други су комотнији, па то раде - низ длаку. Неки од њих се шале, па једне године гласају само за песничке књиге, а друге, правдајући се чудним компромисима, свој глас дају *онима којима иначе*

не би дали, дакле - за прозне. О, има и оних критика које нас подучавају како је потребно да пишемо дело *које осипавља видан праћ за собом*, ваљда налик оном - попут комете. Затичемо и оне који се вајкају како нам се писци *превише баве идејама, а премало језиком*, другим речима - склонији су да нам *нешто саопште, него да исприповедају*, Нађемо и на по коју оцелу како је нека књига *ајсолућно* најбоља, досад ненаписана, односно непрочитана, што ће рећи да такав оцењивач има *ајсолућан* увид у читаву продукцију.

И тако, између се интересантна запажања са општим местима, саморекламерство (како своје, тако и фирме за коју ради) са рекламирањем вредних књига и другара, горчина због спутаности пропозиција са радошћу самог чина гласања, шарм олако изречених суперлатива са ученим доцирањем неписменој раји, скрушени облици удвориштва са великодушносту недодирљивих...

IV

Бити један од мноћих, нејресћано ићи колоћечином, увијек прихвалити ошћу мисао, а немаћи своју, бити кај у мору без властћивој ћућа и сћава, ћо значи - не искористити моћност које човјек, као човјек има. То није несрећа лична, јер је неразвијена личност не осјећа, већ ошћа, јер унижава човјечанство.

Меша Селимовић

И коначно - ваља нам пропитати и место свих оних аутора (па и своје) који су на овај или онај начин, својом или мимо своје воље, у овом замешателству учествовали, како би се бар делимично, отклонила увређеност што и њихова (моја) књига није *тријумфовала*, а вас који ово слушате (читате) покушала да увери како нам (ми) је, част наградама, стало и до извесних принципа.

Као што знамо, само су двојица добитници. Следећи ту логику - сви (ми) остали су (смо) губитници. Но, има и оних међу (нама) губитницима који, брже-боље, траже утеху у томе што су бар поменути, не питајући за околност или контекст. *Важно је да се ише, кажу или мисле.*

Нас (мене), овом приликом, више занимају они који су овај пораз тешко поднели. Није да нису захвални оним критичарима који су их уврстили међу пет најбољих“, али им и замерају што су такође дали глас и четворици, *иако рекућ*, његових директних конкурената. А о болу који нараста док читају имена петорице изабраних, не налазећи своје међу њима - да и не говоримо.

- Овај (ни у мислима му не изговарајући име) ме није уврстио, а толико сам га задужио?! - дума у себи губитник.

- Е, сад ћу, брале, да нападнем ту награду из свих оружја! - повлађује свом бесу и отвара нови фајл на свом рачунару.

Наш јунак удара по тастатури *да све њриши*, и како текст одмиче, тако се његов губитнички елан круни, а осећај увређености смањује. Свестан је да пропада у дубоку апатију и самоанализу, тражећи место и тренутак у којем је погрешно. Шта није урадио и предузео да *Меша* припадне њему, само њему? Да ли је проблематична тема његове књиге? Не *слави* ли његов јунак какав јубилеј? Има ли некакве везе место одакле долази, генетика, худи лични удес или одсуство контроверзности? Или је пресудила околност што бар са петнаестак критичара није *улејо*?

Песимизам је саставни дио разумности, каже негде наш писац, али шта то овом (и оваквом, попут мене) лузеру значи, кад га је награда и овај пут за длаку мимоишла. Најтеже му је пало то што му бањалучки студенти и њихова професорка (уједно и члан жирија) неће анализирати књигу; јер би му управо то била највећа награда.